

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1923 kl. 4 e. m.

Sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande (nr 2), i anledning av väckta motioner om avskaffande av mantalspenningarna, allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften.

I en inom första kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 61, har herr *Lyberg* hemställt, »att riksdagen för sin del ville besluta, att vad i förordningen den 24 april 1863 med däri genom kungl. kungörelsen den 25 maj 1894 gjorda ändringar är stadgat om påförande av mantalspengar skall från och med den 1 juli 1924 upphöra att gälla, samt att förty mantalspengarna från och med sagda tidpunkt icke vidare skola upptagas bland inkomsterna i riksstaten».

Vidare har samme motionär i en inom första kammaren väckt motion, nr 62, föreslagit, »att riksdagen ville besluta, att de personliga skatterna, allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften icke må påföras för tiden efter 1924 års ingång, samt att förty efter samma tid skola upphöra att gälla *dels* vad i kungl. kungörelsen den 26 augusti 1873 med däri sedermera gjorda ändringar och i § 47 av lagen om landsting den 21 mars 1862 finnes stadgat om en allmän sjukvårdsavgift, *dels ock* vad i 58 § av Kungl. Maj:ts förnyade stadga den 26 september 1921 angående folkundervisningen i riket samt i lagen om folkskoleväsendet i vissa städer den 25 juni 1909 är föreskrivet om rätt för skoldistrikt att upptaga en särskild avgift».

Sistnämnda motion har, i vad den avser kungörelsen den 26 augusti 1873 angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift samt stadgan angående folkundervisningen i riket, hänvisats till bevillningsutskottet.

Berörda båda motioner, den sistnämnda i de delar densamma hänvisats till bevillningsutskottet, hava behandlats av sammansatt stats- och bevillningsutskott.

Beträffande motiveringen för de framställda förslagen, i den mån densamma icke här nedan återgives, får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande för-
fattningsbe-
stämmelser
rörande de
personliga
avgifterna.

De personliga skatter eller avgifter, som ännu utgå, äro mantalspenningarna, sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften.

Mantalspenningarna tillfalla staten. Enligt § 1 i förordningen den 24 april 1863 angående mantalspenningarnes utgörande skall mantalspenningar erläggas med 40 öre för man och 20 öre för kvinna av en var, som uppnått 18 års ålder. Från utgörande av mantalspenningar äro undantagna personer, som åtnjuta fattigunderstöd, gemenskapen vid arméns och flottans värvade regementen och kårer samt den egentliga lappallmogen ävensom de, vilka, enligt vederbörande kommunalstyrelses intyg, böra för fattigdom eller sjuklighet befrias från denna avgift.

Sjukvårdsavgiften utgår till landstingen samt städer, vilka icke deltaga i landsting, för visst här nedan angivet ändamål. Enligt kungörelsen den 26 augusti 1873 angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift med däri genom kungörelse den 1 juni 1883 vidtagen ändring skall för den allmänna sjukvården inom varje län eller sjukvårdsdistrikt av en var, som erlägger mantalspenningar, även utgöras en personlig sjukvårdsavgift i mån av länets eller sjukvårdsdistriktets behov, därvid denna avgift, som skall utgöras av kvinna med hälften av det belopp, som erlägges av man, icke må sättas högre än 50 öre för man och 25 öre för kvinna. Sjukvårdsavgiften skall företrädesvis användas till beredande av kostnadsfri vård åt veneriskt sjuka och till vidtagande i övrigt av åtgärder för den veneriska sjukdomens hämmande.

Beträffande *folkskoleavgiften* stadgas uti § 58 i förnyade stadgan den 26 september 1921 angående folkundervisningen i riket, att skoldistrikt äger att såsom bidrag till kostnaderna för skolväsendet av var och en, som erlägger mantalspenningar, upptaga en särskild avgift, vilken skall utgöras av kvinna med hälften av det belopp, som erlägges av man, med högst 50 öre för man och 25 öre för kvinna.

Tidigare för-
slag om de
personliga av-
gifternas av-
skaffande.

Frågan om avskaffande av de personliga avgifterna har vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, senast åren 1920 och 1922. I motioner, väckta inom andra kammaren, nr 291 vid 1920 års riksdag och nr 177 vid 1922 års riksdag, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka

förhållanden de personliga avgifterna skulle kunna upphävas. Vid båda dessa riksdagar avslog första kammaren motionerna, medan desamma biföllos av andra kammaren, vadan frågan för dessa riksdagar förfallit.

De skäl, som huvudsakligen anfördes mot ett bibehållande av de personliga avgifterna, voro av ekonomisk och praktisk art. Sålunda framhölls, att dessa avgifter, vilka genom penningvärdets fall förlorat en stor del av sin betydelse, förorsakade så stora kostnader och besvär, att det kunde ifrågasättas, om de influtna avgifterna motsvarade kostnaderna. För övrigt anfördes, att avgifterna kunde betraktas såsom rudiment från tidigare beskattningsformer och voro oförenliga med moderna beskattningsprinciper.

Jämväl förenämnde motionär har såsom huvudskäl för sina yrkanden åberopat, att ett avskaffande av de personliga avgifterna borde medföra besparingar. Så har i motiveringen anförts bland annat följande: Skatteformen vore principiellt ohållbar, ehuru skattebeloppet i varje särskilt fall vore alltför ringa för att kännas betungande ens för de minst bemedlade. Den spelade numera icke någon nämnvärd roll för inkomststaterna. Det psykologiska moment, som man velat förbinda med den personliga skattens erläggande, och som skulle göra detta till »ett uttryck av det aktiva medborgarskapet» ägde föga värde, då skattens påförande vore beroende av de kommunala myndigheternas gottfinnande och underlåtenhet att betala påfordr avgift mycket ofta måste tolereras. Till sist och icke minst kunde det med fog ifrågasättas, huruvida i själva verket med hänsyn till arbete och kostnader för de influtna medlens uttagande nämnvärd nettobehållning därvid uppstode.

Motionen.

Statsutskottet har i grundlagsenlig ordning begärt att av statskontoret och riksräkenskapsverket erhålla yttrande över motionen I: 61; och har sistnämnda utskott erhållit ett av nämnda ämbetsverk gemensamt avgivet utlåtande, vilket återfinnes såsom *bilaga* till detta betänkande.

*Statskontoret
och riksräken-
skapsverket.*

På sätt framgår av nämnda yttrande har under år 1921 influtit i mantalspenningar 878,550 kronor 4 öre och i sjukvårdsavgift 1,098,018 kronor 57 öre. Beträffande beloppet av inbetalade folkskoleavgifter, som i regel uppföras å den kommunala debetsedeln och sålunda icke redovisas till riksräkenskapsverket, hava erforderliga uppgifter icke kunnat erhållas. Emellertid torde det med hänsyn till antalet kommuner, vari folkskoleavgift debiterats, och med avseende fäst därå, att sådan avgift icke påföres i flera av de folkrikaste kommunerna, kunna antagas, att samman-

Utskottet.

lagda beloppet av influtna folkskoleavgifter uppgått till omkring 850,000 kronor. Sammanlagda ungefärliga beloppet av personliga avgifter, vilka ärligen inflyta, skulle därför kunna beräknas till 2,825,000 kronor.

Innan ståndpunkt toges till frågan, om de personliga avgifternas avskaffande, är det uppenbarligen av intresse att erhålla kännedom om kommunernas och landstingens ställning till frågan. Såsom ovan nämnts, äger skoldistrikt att besluta, huruvida folkskoleavgift skall utgå eller icke. Enligt till utskottet lämnad uppgift skulle år 1918, efter vilket år sannolikt icke några väsentliga ändringar i detta hänseende ägt rum, folkskoleavgift utdebiterats i 2,219 av rikets 2,409 landskommuner och i 78 städer. Oaktat i regel kommunerna själva hava att bekosta arbetet med debitering och uppbörd av folkskoleavgiften, synas kommunerna sålunda i allmänhet funnit fördelaktigt att bibehålla utdebiteringen av folkskoleavgiften.

Beträffande sjukvårdsavgiften har för utskottet varit tillgänglig en utredning, verkställd i anledning av en utav stadsfullmäktige i Stockholm i skrivelse den 23 maj 1921 gjord framställning till Kungl. Maj:t i syfte att sådana bestämmelser infördes, att sjukvårdsavgift icke skulle behöva utgå i Stockholms stad, därest medel på annat sätt ställdes till förfogande för att bekosta de behov, denna avgift avsåge att täcka. Över denna framställning har, bland andra, statskontoret avgivit yttrande, vilket finnes intaget i bilagan till detta betänkande, och därvid anført, att, därest åtgärder vidtoges för upphävande av bestämmelserna om den allmänna sjukvårdsavgiften för Stockholms stads del, sjukvårdsavgiften syntes böra indragas jämväl för landstingen och övriga städer, som ej deltaga i landsting. Med anledning av den sålunda ifrågasatta indragningen av sjukvårdsavgiften hava sistberörda städer och landsting inkommit med yttranden. Därvid hava fyra städer och sju landsting förordat indragning av sjukvårdsavgiften, tolv landsting uttalat sig mot avgiftens avskaffande och två landsting föreslagit att, därest någon ändring i bestämmelserna rörande sjukvårdsavgiften skulle anses erforderlig, denna måtte inskränkas till, att vederbörande landsting eller stad skulle äga besluta, huruvida sjukvårdsavgift skulle utgå eller icke.

Såsom skäl för indragning av avgiften anfördes därvid, dels att något principiellt skäl för att skatten för ifrågavarande ändamål utginge enligt andra grunder än de, som gällde för täckande av övriga utgifter för sjukvården, icke föreläge, dels att en sådan indragning icke komme att i nämnvärd mån förskjuta skattebördan, dels ock att genom avgiftens avskaffande arbetet med debitering och uppbörd skulle komma att förenklas. För avgiftens bibehållande åberopades dels ekonomiska skäl, dels ock att

anledning till avskaffande av avgiften icke kunde anses föreligga, så länge mantalspenningarna utginge.

En beräkning av de kostnader, de personliga avgifterna medföra, är givetvis förenad med betydande svårigheter, då arbetet med dessa fördelar sig å ett flertal uppgifter, nämligen debitering, uppbörd, redovisning samt i de fall, där avgifterna icke erläggas i föreskriven ordning, indrivning av desamma. Bortsett från de säkerligen jämförelsevis fåtaliga fall, då den skattskyldige påföres enbart kapitationsavgifter, torde arbetet med debiteringen av dessa avgifter vålla det största besväret. En undersökning, verkställd inom överståthållarämbetet, har givit vid handen, att debiteringen av i Stockholm i samband med kronouppbörden utgående personliga avgifter — nämligen mantalspenningar, sjukvårdsavgift och personlig avgift till prästerskapet — därest debiteringen verkställes av tillfällig arbetskraft, vilket med hänsyn till debiteringens enkla beskaffenhet väl låter sig göra, drager en kostnad av omkring fyra kronor för ettusen skattskyldiga eller sålunda 0,4 öre för skattskyldig. Beräknas kostnaderna för avgifternas införande i avskrifter av uppbördsboken, å debetsedeln och i redovisningshandlingar samt för det ökade besvär vid summeringar, avgifterna vålla, till något mer än ett öre för varje skattskyldig, uppkommer för å kronodebetsedeln uppförda, i behörig tid erlagda kapitationsavgifter en kostnad av ungefär 1¹/₂ öre för varje skattskyldig. Denna kostnad kan ju ingalunda anses hög i förhållande till de utdebiterade beloppen.

Påföres skattskyldig enbart personliga avgifter tillkommer kostnaderna för skrivande av den skattskyldiges namn i uppbördsboken och å debetsedeln, vilka kostnader med tillägg av debiteringskostnaderna, därest samtliga kapitationsavgifter uppbäras i sammanhang med kronouppbörden, helt säkert icke överstiga den lösen av tre öre, debiteringsförrättaren äger tillgodoföra sig. Härtill kommer kostnaden för själva debetsedeln, vilken enligt uppgift från postverket, som ombestyr tryckningen av flertalet debetsedlar, för närvarande beräknas till 1¹/₂ öre för debetsedel, ävensom för distribution av debetsedeln, vilken sistnämnda kostnad, i de fall uppbörden verkställes genom postverket, beräknas till fem öre för debetsedel. I de fall åter, där kommunen förrättar uppbörden, torde de merkostnader för distribution av debetsedlar och uppbörd, som förorsakas av de personliga avgifterna, bliva relativt obetydliga.

Erläggas de personliga avgifterna under uppbördstermin, inskränka sig sålunda kostnaderna till jämförelsevis små belopp. Däremot torde arbetet med indrivning av restantieposter, innefattande enbart kapitationsavgifter, i regel vara betydande i förhållande till de belopp, som skola indrivnas,

jämväl därest hänsyn toges till den indrivningsavgift av tjugufem öre för debetsedel, som påföres vid underlåtenhet att i föreskriven ordning gälda utskylderna. Även om några direkta besparingar i form av minskade utgifter i löner icke torde kunna vinnas genom att indrivningsförrättarna befrias från arbetet med indrivningen av sistberörda restposter, torde dock kunna antagas, att den lättnad i arbetet, förrättningsmännen härigenom erhöle, lämnade dem möjlighet att ägna mera tid än hittills åt indrivningen av de mera betydande utskyldsbeloppen.

Å andra sidan skulle sannolikt ett avskaffande av de personella avgifterna kunna medföra olägenheter. I många fall, framför allt då den skattskyldige taxerats till bevillning men icke till inkomst- och förmögenhetsskatt, påföres denne å kronodebetsedeln ett obetydligt belopp i krono- och landstingsskatt. Därest de personliga avgifterna borttoges, skulle helt säkert i dylika fall en disproportion mellan skattebelopp och kostnader uppstå.

Även ur principiell synpunkt torde skäl kunna anföras för bibehållande av en vid sidan av skatten å inkomst utgående personlig avgift. I den mån förmåga att betala en sådan avgift föreligger, synes det utskottet riktigt, att varje medborgare bidrager åtminstone till de direkta merkostnader för registrering och dylikt, som han förorsakar det allmänna. Det lär icke sällan inträffa, att personer, oaktat de icke åtnjuta inkomst av det slag eller till den storlek att denna göres till föremål för beskattning, till följd av andra omständigheter såsom exempelvis underhåll av närstående besitta en lika stor betalningsförmåga som många för inkomst taxerade personer. De personliga avgifternas belopp understiger dessutom väsentligt den grundavgift av tre kronor, som utgår enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, och i regel torde väl icke andra från taxering till inkomst befriade personer än de, som tillika hava att utgöra berörda grundavgift, påföras personliga avgifter.

Till här ovan anförda skäl kommer att nu rådande finansiella svårigheter för staten och kommunerna synas tala mot ett bifall till motionärens förslag att omedelbart avskaffa dessa avgifter. De missförhållanden, som påvisats av motionären, synas dock påkalla en utredning av frågan.

Därest en sådan utredning giver vid handen, att de personliga avgifterna böra bibehållas, bör dock, enligt utskottets mening, sättet för dessas påförande undergå reformering. Så synes numera intet skäl föreligga att påföra man och kvinna avgifter med olika belopp. Vidare skulle en betydande förenkling i arbetet vinnas, därest endast en enda personlig avgift

påfördes. Det bör därför tagas under övervägande, huruvida icke de nuvarande kapitationsavgifterna kunde sammanslås till en enda, i samband med kronouppbörden utgående avgift, vilken avgift sedermera kunde fördelas mellan staten, landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, samt kommunerna.

Om utskottet sålunda icke funnit anledning att utan närmare utredning biträda motionärens förslag om kapitationsavgifternas avskaffande, har utskottet emellertid ansett motionärens syfte att åstadkomma förenklingar i arbetet med debiteringen och indrivningen beaktansvärt.

Det synes antagligt, att en sådan besparing skulle kunna vinnas, därest den enligt pensionsförsäkringslagen utgående grundavgiften, i likhet med vad redan nu är fallet i åtskilliga städer, uppfördes å kronodebetstedeln, som i så fall — under förutsättning att en sammanslagning av mantalspenningar, sjukvårdsavgift och folkskoleavgift ägde rum — komme att upptaga samtliga personella avgifter. Utom den minskning i arbete för kommunerna en sådan åtgärd skulle medföra, skulle därigenom antalet restposter avsevärt minskas, varjämte åtgärden skulle befria åtskilliga av de skattskyldiga från besväret av att å en särskild uppborädsstämma erlagga berörda grundavgift.

Såsom motionären framhållit, kräver indrivningen av utskylder framför allt i de fall, handräckningsförfarandet måste tillgripas, ett betydande arbete. I fråga om de mindre utskyldsbeloppen kommer indrivningsarbetet ofta nog att bliva utan resultat, då i sådana fall några exekutiva åtgärder vanligen icke kunna med framgång företagas mot de skattskyldige. Så framgår av en i motionen I: 61 lämnad redogörelse för kronouppbörden av personliga avgifter inom några fögderier och städer, att, medan av de skattskyldiga, som påförts enbart personella avgifter, omkring sjuttio två procent erlagt avgifterna inom föreskriven tid, av de restantieposter, vari ingå enbart sådana avgifter, endast omkring trettio sex procent guldits. Med hänsyn härtill och då, enligt vad för utskottet uppgivits, antalet restförda poster, som upptaga jämförelsevis obetydliga belopp, är avsevärt, synes det önskvärt, att beträffande sådana poster ett något enklare indrivningsförfarande kunde komma till användning än det för närvarande tillämpade. I § 16 uppborädsreglementet den 14 december 1917 finnas bestämmelser införda rörande åtgärder för åstadkommande av inbetalning genom vederbörande beskickning eller konsulat av restförda kronoutskylder, som påförts i utlandet boende personer, och vilka åtgärder begränsats till att avse restposter, överstigande femton kronor. Det synes utskottet, som

om utan egentlig olägenhet en likartad begränsning skulle kunna föreskrivas beträffande restantieförda utskyldsposter, för vilkas uttagande handräkning skall begäras utom det distrikt, där utskylderna påförts den skattskyldige.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner I: 61 och I: 62 av herr Lyberg, om avskaffande av mantalspenningarna, den allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften, sistnämnda motion i vad den utgör föremål för utskottets behandling, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida mantalspenningarna, den personliga sjukvårdsavgiften och den personliga folkskoleavgiften må kunna upphävas, och därvid taga under överbägende möjligheten och lämpligheten av att ersätta nämnda personliga avgifter med en enda, lika för man och kvinna utgående personlig avgift samt för riksdagen framlägga det förslag, som kan av utredningen föränledas.

Stockholm den 17 maj 1923.

På det sammansatta utskottets vägnar:

HERM. LAMM.

Närvarande: herrar *Lamm, Boman, Wiklund, Waldén, Lithander, Johansson* i Kälkebo, *J. B. Johansson* i Fredrikslund, *Alexis Björkman, Ljungkvist* och *Olsson* i Gävle.

Reservation

av herrar *Waldén, Alexis Björkman, Ljungkvist* och *Olsson* i Gävle, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande avfattning:

Gällande för-
fattningsbe-
stämmelser
rörande de
personliga av-
gifterna.

De personliga skatter eller avgifter — — — — —
— — — lämnade dem möjlighet att ägna mera tid än hittills åt indrivningen av de mera betydande utskyldsbeloppen.

Om sålunda åtskilliga skäl kunna anföras för avskaffande av de personliga avgifterna, har utskottet dock icke funnit anledning att bifalla motionärens förslag om omedelbart avskaffande av dessa avgifter. De missförhållanden, som påvisats av motionären, synas emellertid påkalla en utredning av frågan.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner I: 61 och I: 62 av herr Lyberg, om avskaffande av mantalspenningarna, den allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften, sistnämnda motion i vad den utgör föremål för utskottets behandling, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida mantalspenningarna, den personliga sjukvårdsavgiften och den personliga folkskoleavgiften må kunna upphävas, samt för riksdagen framlägga det förslag, som kan av utredningen föranledas.

Bilaga.

Till Riksdagens Statsutskott.

Genom nådig remiss den 2 dennes hava statskontoret och riksräkenskapsverket anbefallts, att gemensamt avgiva och senast den 16 innevarande månad till riksdagens statsutskott överlämna yttrande över en inom första kammaren väckt motion om avskaffande av mantalspenningarna.

Till åttlydnad härav få ämbetsverken värdsamt anföra följande:

Såsom en kvarleva från ett övergivet beskattningssystem kvarstå till våra dagar de s. k. mantalspenningarna.

Denna kapitationsavgift härleder sig från den kvarntull, som pålades under Gustaf II Adolfs tid såsom naturaavgift av all säd, som fördes till kvarn för att malas, och vilken avgift huvudsakligen användes till krigskostnadernas bestridande, till dess den efter åtskilliga förändringar från år 1634 under namnet mantalspenningar ålades såsom personlig avgift.

Denna avgift har sedermera övergått åtskilliga förändringar i avseende å såväl storleken som sättet och villkoren för dess utgående.

Från att ursprungligen hava varit en naturaavgift övergick den så småningom att erläggas uteslutande i kontanta penningar. Ännu så sent som i ett kungl. brev den 1 mars 1820 nämnes densamma såsom i viss landsända utgående in natura.

Efter det att storleken av mantalspenningarna till år 1863 växlat för olika orter, bestämdes genom kungl. kungörelsen den 24 april nämnda år deras belopp lika över hela riket, nämligen till 40 öre för man och 20 öre för kvinna, med vilka belopp avgiften fortfarande utgår.

Befrielse från mantalspenningars erläggande har vid olika tider åtnjutits dels av vissa samhällsklasser, dels av personer intill eller över viss ålder, dels enligt vissa andra grunder.

På 1809—1810 års riksdag åtog sig adeln för sig och sitt folk samt prästeståndet för dem av ecklesiastikstaten, som dittills njutit befrielse från mantalspenningar, sådan avgift, med villkor att endast gemenskapen av allt krigsfolk, då de ej voro jordägare, måtte därifrån undantagas. Riksdagens beslut härom åberopas i kungl. brevet till kammarrätten den 5 maj 1841.

Enligt Kungl. Maj:ts cirkulär den 20 april 1850 till dess befallningshavande skulle torpare och andra till arbetsklassen hörande personer, som »mot arbetsskyldighet» innehade mindre jordlägenheter, efter fyllda 63 år åtnjuta befrielse från mantalspenningar.

Genom liknande cirkulär den 10 oktober 1851 förklarades nämnda personer skola i enlighet med riksdagens skrivelse den 29 mars samma år åtnjuta full befrielse från mantalspenningars erläggande.

Liknande befrielse medgavs jämlikt kungl. kungörelsen den 15 december 1854 från och med år 1855 backstugusittare med hustrur och änkor samt inhysesshjon.

Genom kungl. kungörelsen den 30 maj 1862 förklarades, att de av allmogen,

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 6 saml. 2 avd. 9 häft. (Nr 10. Bilaga.) 1

som ägde eller brukade hemman, vilkas värde icke överstege 1,500 riksdaler riksmünt, torpare, gärningsmän, inhysesshjon, bruks- och fabriksarbetare å landet, drängar och arbetskarlar så å landet som i städerna, fiskare på landet, fiskare och sådana torftiga personer i städerna, som ej voro borgare samt förenämnda personers, ävensom gemenskapens hustrur och änkor, skulle när de hade fyra barn och därutöver av ett eller flera giften och under 15 år, vara tills vidare befriade från mantalspenningar.

I kungl. proposition till 1862—1863 års riksdag meddelades, att visserligen befrielse från mantalspenningar, vare sig ständig eller under vissa år, vore av författningarna medgiven, dels åt vissa orters samtliga befolkning (Lappmarken, Särna och Idre), dels inom hela riket åt en mängd av yrkesklasser, vilka icke alla hörde till de minst bemedlade (såsom krigsbefäl, hovrättsassessorer i tredje klassen, professorer vid akademierna o. s. v.), men att likväl mantalspenningar i allmänhet påfördes en del av de i lagstiftningen om denna avgift undantagna.

I avseende å befrielse från mantalspenningar för personer vid viss ålder må erinras om följande.

Genom kungl. kungörelsen den 7 april 1841 påbjöds, att mantalspenningarna, som dittills i allmänhet bort erläggas av var och en efter uppnådda 15 år, skulle framgent utgå efter fyllda 17 år.

Enligt kungl. kungörelse den 3 april 1857 skulle de beräknas från fyllda 18 år och i de fall, då dittills befrielse efter fyllda 63 år ägt rum, upphöra med fyllda 60 år.

Genom kungl. kungörelsen den 24 april 1863 bestämdes avgiften för alla personer över 18 år till 40 öre för man och 20 öre för kvinna, dock undantogs härifrån de, som åtnjöto fattigunderstöd ävensom de, vilka enligt vederbörande kommunalstyrelses intyg borde för fattigdom eller sjuklighet från denna avgift befrias, gemenskapen vid arméns och flottans värvade regementen och kårer samt den egentliga lappallmogen ävensom, intill dess allmän författning om mantals- och skattskrivning inom rikets lappmarker kunde varda utfärdad, övriga inbyggare därstädes. Undantaget för sistnämnda inbyggare upphörde enligt kungl. kungörelsen den 25 maj 1894, varefter ändring av 1863 års författning icke förekommit.

Fråga om mantalspenningarnas avskaffande har från 1880-talet intill nuvarande tid upprepade gånger förevarit såsom t. ex. vid 1884, 1888, 1889, 1895, 1896, 1899, 1912, 1920 och 1922 års riksdagar.

Den skatteregleringskommitté, som av Kungl. Maj:t tillsattes den 20 juni 1879 med uppdrag att efter fullständig utredning av alla skatteförhållanden i riket uppgöra förslag till en på denna utredning grundad rättvis fördelning av skattebördorna, har enligt utlåtande den 13 september 1882 ansett, att *en* personlig skatt till staten fortfarande borde utgå samt att i sådant avseende företrädesvis mantalspenningarna borde bibehållas. Såsom skäl härför anförde kommittén, bland annat, att åtminstone *en*, men en lindrig personlig skatt till staten låte försvara sig såsom en påminnelse om de fördelar, en av staten tryggad samhällsordning erbjöde, att såsom villkor för skattebördornas möjligast rättvisa fördelning krävdes en mångfald av skatter och således även den speciella skatteformen av rent personliga avgifter samt att mantalspenningarna hade gammal hävd och därför av flertalet skattedragande uppfattades såsom ett uttryck av det »aktiva medborgarskapet».

De skäl åter, som i de ofta återkommande förslagen om mantalspenningarnas avskaffande anförts för en sådan åtgärd, hava varit mångahanda. Kraftigast hava de måhända betonats i motion till 1896 års riksdag, däri anfördes följande. Förkastligheten av de personliga skatterna förefölle så påtaglig, att den svårligen av någon rättänkande och förnuftig människa med ringaste insikt i skatteväsendets beskaffenhet borde kunna förnekas. En sådan skatteform stode i rakt omvänt förhållande till skatteförmågan. Att den fattigaste för sin familj och sina tjänare skulle betala samma belopp som millionären — för att ej tala om aktiebolag och banker, som vore alldeles befriade — syntes orimligt. Också hade de personliga skatterna i de flesta civiliserade länder blivit avskaffade. Och det vore blott med några få stater — år 1878 Ryssland, Sachsen och Frankrike — som Sverige delade den tvetydiga äran av deras bibehållande.

Då frågan om mantalspenningarnas avskaffande återkommit i motion till innevarande års riksdag, har såsom skäl härför åberopats, vad i motioner till föregående riksdagar anförts, nämligen att skatteformen i fråga icke vore förenlig med de principer, vilka eljest äro grundläggande för vårt skattesystem, liksom för moderna skattesystem i allmänhet. Vidare har gentemot skälet för mantalspenningarnas bibehållande såsom »ett uttryck av det aktiva medborgarskapet» framhållits, hurusom detta skäl syntes förlora det mesta av sin bärkraft med hänsyn till den befogenhet att befria från avgiften, vilken lagts i de kommunala myndigheternas händer. Denna rätt utnyttjades mycket olika inom olika kommuner. Än vidare förtjänade uppmärksammas det synnerligen stora antalet fall, där avkortning eller avskrivning av debetsedlar, i vilka påförts endast mantalspenningar och sjukvårdsavgifter, förekommit. Ytterligare har anförts, att det besvär och de kostnader, som voro förbundna med dessa avgifters uttagande, icke stode i rimlig proportion till de obetydliga skattebeloppen samt att, trots ett besvärligt handräkningsförfarande, en avsevärd del av de påförda mantalspenningarna till sist måste avskrivas. Disproportionen mellan de små skattebeloppen — vilka bibehållits oförändrade och vars höjande knappast torde kunna ifrågakomma — och kostnaderna för deras uttagande hade på grund av penningvärdets fall i hög grad ökats. I de fall, där endast mantalspenningar och sjukvårdsavgift, tillhoppa alltså 90 öre för man och 45 öre för kvinna, påfördes den skattskyldige, påfordrades likväl ett flertal debiterings- och indrivningsåtgärder och vore missförhållandet mellan skattebelopp och omkostnader synnerligen stort. Motionen avser alltså att anvisa en utväg till vinnande av besparingar inom förvaltningen.

Ämbetsverken få till början hänvisa till bifogade tablå (Bil. I) av vilken framgår till vilka belopp mantalspenningarna för åren 1903—1921 blivit i riksstaten beräknade samt med vilka belopp desamma influtit. Tablåen uppstar jämväl inkomstskatten respektive inkomst- och förmögenhetsskatten för samma tid. Denna tablå utvisar, huru obetydlig statsverkets inkomst av mantalspenningarna är i jämförelse med den egentliga statsskatten, men den visar även huru denna inkomst-källa under årens lopp ökats utan att debiteringsgrunden undergått någon förändring.

I detta sammanhang torde det icke sakna intresse att erfara, i vilken utsträckning mantalspenningarna i hela riket uppdebiteras, avkortas och avskrivas, inflyta och restföras.

4 *Sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande Nr 10.*

För år 1921 föreligga fullständiga sifferuppgifter i detta hänseende, som här nedan återgivas.

Oredovisade vid årets början	kronor	261,295: 51
Uppdebiterade under året.....	»	1,065,052: 38
Överlevererade	»	329: 66
		Summa kronor 1,326,677: 55.

Överlevererade	kronor	152: 16
Avkortade och avskrivna	»	109,480: 30
Influtna under året	»	878,550: 04
Oredovisade vid årets slut	»	338,495: 05
		Summa kronor 1,326,677: 55.

För att åstadkomma en uppgift om till vilka belopp de ännu kvarstående, s. k. personella skatterna sammanlagt uppgå, ha liknande sifferuppgifter, som här-
ovan lämnats beträffande mantalspenningarna för år 1921, jämväl uppgjorts be-
träffande sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften för samma år.

För sjukvårdsavgiften ställa sig siffrorna sålunda:

Oredovisade vid årets början	kronor	325,030: 31
Uppdebiterade under året	»	1,331,340: 29
Överlevererade	»	520: 06
		Summa kronor 1,656,890: 66.

Överlevererade	kronor	302: 01
Avkortade och avskrivna	»	137,125: 79
Influtna under året	»	1,098,018: 57
Oredovisade vid årets slut	»	421,444: 29
		Summa kronor 1,656,890: 66.

För folkskoleavgiften äro beloppen följande:

Oredovisade vid årets början	kronor	1,238: 25
Uppdebiterade under året	»	6,861: 50
Överlevererade	»	5: 96
		Summa kronor 8,105: 71.

Överlevererade	kronor	5: 96
Avkortade och avskrivna	»	530: 75
Influtna	»	5,636: 75
Oredovisade vid årets slut	»	1,932: 25
		Summa kronor 8,105: 71.

Denna tablå avviker högst väsentligt från de uppgifter, som i motionen lämnats beträffande folkskoleavgiften. Siffrorna grunda sig emellertid på de redo-
görelser över kronouppbödden, som månatligen ingå till riksräkenskapsverket. Det

är nämligen endast i Skaraborgs och Örebro län, som folkskoleavgiften upptages i samband med kronoutskylderna.

I vissa andra län, där sådan avgift förekommer, läres densamma uttagas i samband med kommunalutskylderna.

Sammanställer man uppgifterna beträffande både mantalspenningarna, sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften finner man, att ett borttagande av de personella utskylderna skulle beröva staten, landstingen och vissa kommuner en sammanlagd uppbörd av i runt tal 2,400,000 kronor per år, oavsett vad som inflyter i samband med kommunalutskylderna.

I en tid av sjunkande inkomster för staten och det allmänna över huvudtaget kan detta vara nog så betänkligt. Men å andra sidan torde kostnaderna för dessa skatters debitering, uppbörd, indrivning och redovisning stå i uppenbar disproportion till vad de inbringa.

Borttagandet av denna skatteform skulle förutom de lättnader i debiteringen, uppbörden, indrivningen och redovisningen, som av motionären påvisats, jämväl innebära avsevärda lättnader i arbetet på andra håll.

Skyldigheten för fattigvårdsstyrelsen att uppgöra förteckning å dem, som åtnjuta fattigvårdsunderstöd samt för kommunalstyrelse att upprätta förteckning å personer, som inom kommunen till följd av fattigdom eller sjuklighet böra från erläggande av mantalspenningar befrias, skulle genom mantalspenningarnas borttagande upphöra.

Vidare skulle häradskrivarna befrias från arbetet med att i mantalslängden särskilja personer, som böra erlägga mantalspenningar och sådana, som äro från erläggande av mantalspenningar befriade.

Jämföres allt det arbete, som är förenat med mantalspenningarnas påförande, uppbörd, indrivning och redovisning med de belopp, varmed desamma utgå, måste det medges, att motionen om denna skatteforms upphörande är väl motiverad, fastän den framkommit på en tid, då ovanligt stora budgetsvarigheter föreligga och ehuru man måste göra sig den frågan, om icke skattens bibehållande tillsvarende är påkallat av dessa svarigheter. Men oaktat besväret med uppbörden dock icke är så stort att, om detsamma bortfaller, någon eller några tjänstebefattningar kunna indragas eller utgifterna för statsverket och kommunerna så avsevärt minskas, att en bestående besparing på det hela nu omedelbart uppkommer, så torde dock den minskning i arbete, som otvivelaktigt blir följden av de personella utskyldernas indragning, komma att lätta på den stora arbetsbörda, som påvilar fögderitjänstemännen och som kan befaras medföra krav på ytterligare tjänstebefattningar. Intet tvivel kan nämligen råda därom, att nationalekonomiskt sett, värdet av den genom de personliga skatternas avskaffande åstadkomna lättnaden i arbetsbördan för häradskrivare, landsfiskaler, stadsfogdar, fjärdingsmän och exekutionsbetjante, vida överstiger dessa skatters nuvarande värde för statsverket och landstingen. Och denna nationalekonomiska vinst kommer det allmänna att kunna tillgodogöra sig vid nästa reglering av ifrågavarande befattningshavares antal, avlöningar och tjänsteåligganden. I sistnämnda hänseende erinra ämbetsverken, att dylik reglering redan nu, i avseende på landsfiskaler och fjärdingsmän, är föremål för utredning i samband med frågan om polisväsendets omorganisation.

Visserligen framgår av den tablå över mantalspenningar och inkomstskatt (inkomst- och förmögenhetsskatt), som här ovan i detta utlåtande återopats, att

inkomstititeln mantalspenningar numera utgör en försvinnande liten del av statens direkta skatteinkomster, men samtidigt måste framhållas, att därest icke på sätt motionären även föreslagit samtidigt med mantalspenningarna jämväl övriga personella utskylder, nämligen sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften borttagas, man icke vinner något väsentligt med denna förenkling i skattehänseende. Endast under förutsättning av att alla personella utskylder samtidigt avskaffas kunna ämbetsverken därför tillstyrka bifall till motionen; och statskontoret har redan i ett den 4 maj 1922 dagtecknat underdånigt utlåtande (Bil. II) angående Stockholms stadsfullmäktiges framställning om upphävande för Stockholms stads del av bestämmelserna om allmän sjukvårdsavgift uttalat den mening, att såväl för landstingen som Stockholms stad och övriga städer, som ej deltaga i landsting, sjukvårdsavgiften borde borttagas; och riksräkenskapsverket för sin del har i sin den 31 mars 1921 avgivna revisionsberättelse (å sid. 50 och följande) i samband med frågan om uteslutande ur kronouppbördsboken av vissa äldre skattemedel, vilkas indrivning och redovisning förorsakade statsverket utgifter, som betydligt överstege vad skatterna i fråga tillförde statskassan, jämväl berört frågan om indragning av mantalspenningar, sjukvårdsavgift och skolavgift, vartill hänvisas.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknade, byråchefen Beckman samt statskommisarierna Spilhammar och Ouchterlony.
Stockholm den 12 februari 1923.

PER SÖDERMARK.

CHR. L. TENOW.

ALBIN LITZÉN.

Föredragande.

Einar Wibom.

Bil. I.

Tablå

utvisande till vilka belopp mantalspenningar samt inkomstskatt (inkomst- och förmögenhets- skatt) blivit för åren 1903—1921 i riksstaten beräknade samt med vilka belopp desamma infuttit.

Å r	Mantalspenningar			Inkomstskatt				
	Enligt riks- staten beräknat belopp		Behållen inkomst	Enligt riks- staten beräknat belopp		Behållen inkomst		
1903	750,000	—	776,267	91	10,500,000	—	10,584,202	—
1904	780,000	—	783,280	45	10,500,000	—	12,022,324	58
1905	780,000	—	794,540	57	11,000,000	—	12,627,005	90
1906	780,000	—	801,676	38	11,400,000	—	13,995,809	54
1907	800,000	—	812,658	23	12,600,000	—	16,014,639	05
1908	800,000	—	819,320	84	7,000,000	—	8,535,002	70
1909	825,000	—	816,643	61	15,000,000	—	16,637,836	11
1910	825,000	—	823,636	97	16,000,000	—	16,107,759	—
1911	825,000	—	833,457	76	31,000,000	—	33,887,992	77
1912	825,000	—	846,622	46	31,000,000	—	35,261,169	90
1913	825,000	—	853,809	09	33,000,000	—	39,838,755	66
1914	850,000	—	846,566	98	38,000,000	—	43,136,835	86
1915	850,000	—	859,355	92	38,500,000	—	42,282,509	50
1916	850,000	—	879,830	86	39,000,000	—	64,670,860	92
1917	850,000	—	887,240	17	48,000,000	—	110,779,891	85
1918	850,000	—	962,634	26	70,000,000	—	127,611,465	27
1919	850,000	—	934,101	63	112,000,000	—	145,127,652	40
1920	900,000	—	950,748	65	222,500,000	—	299,720,248	69
1921	900,000	—	878,550	04	238,000,000	—	292,933,001	68
Summa	15,715,000	—	16,160,942	78	995,000,000	—	1,341,774,963	47

BII. II.

Underdånigt utlåtande, tecknat å K. Rem. Nr 864/1921 ang. Stockholms stadsfullmäktiges framställning om upphävande för Stockholms stads del av bestämmelserna om allmän sjukvårdsavgift.

Genom nådiga kungörelsen den 26 augusti 1873 (nr 48) angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift har förordnats, att för den allmänna sjukvården inom varje län eller sjukvårdsdistrikt skall för år 1874 och vidare årligen, intill dess annorlunda förordnas, av en var, som erlägger mantalspenningar, även utgöras en personlig sjukvårdsavgift särskilt för varje län eller sjukvårdsdistrikt i mån av dess behov.

Vidare har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 oktober 1906 fastställt särskilda bestämmelser för sjukhuset Eira, Stockholms stads och läns sjukhus, och därvid bl. a. medgivit, att för bestridande av sjukhusets utgifter direktionen för sjukhuset årligen må uppbära de av stadens invånare erlagda allmänna personliga sjukvårdsavgifter ävensom föreskrivit att, därest för gäldande av utgifterna för sjukhuset ytterligare medel kunde erfordras utöver såväl denna avgift som vissa andra till sjukhuset inflytande medel, framställning om sådan medelsanvisning borde göras hos Stockholms stadsfullmäktige.

I likhet med överståthållarämbetet finner statskontoret det framgå av bestämmelserna, att den allmänna sjukvårdsavgiften i Stockholm skall användas till bestridande av kostnader för sjukhuset Eira samt att stadsfullmäktige icke äga utan medgivande av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen indraga denna avgift samt bestrida kostnaden i dess helhet av kommunala skattemedel, uttaxerade enligt i allmänhet härför gällande grunder.

Den utav stadsfullmäktige gjorda framställningen om sjukvårdsavgiftens upphörande synes emellertid giva vid handen, att avgiften för Stockholms stads vidkommande är skäligen betydelselös samt att dess uppbärande medför avsevärda kostnader och åtskilliga andra olägenheter för staden. Statskontoret har på grund härav intet att erinra mot att åtgärder vidtagas för upphävande, vad Stockholms stad angår, av bestämmelserna om den allmänna sjukvårdsavgiften.

Därest Eders Kungl. Maj:t skulle finna, att åtgärder i sådant syfte böra vidtagas, lärer emellertid detta icke böra ske allenast för Stockholms stads del, utan synes sjukvårdsavgiften böra indragas jämväl för landstingen och övriga städer, som ej deltaga i landsting. Statskontoret finner sig alltså, i likhet med överståthållarämbetet, böra tillstyrka, att åtgärder av Eders Kungl. Maj:t vidtagas för upphävande av ovannämnda nådiga kungörelse den 26 augusti 1873 i dess helhet.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommisarien Spilhammar samt t. f. statskommisarierna Bäckström, Alve och Gibson. Stockholm den 4 maj 1922.

Underdånigst:

PER SÖDERMARK.

KARL H. TOTTIE.

Nils G. Hansson.